

Normer vs. rättigheter

I den här texten kan du läsa om de mänskliga rättigheterna, barnkonventionen samt stödinsatser i samhället. Texten kan användas som ett underlag eller introduktion till övningarna i elevtemat [Normer vs rättigheter](#) som vi även rekommenderar för vuxna.

De mänskliga rättigheterna

[FN:s allmänna deklARATION om de mänskliga rättigheterna](#) skrevs 1948 som en reaktion efter andra världskriget. Deklarationen slår fast att alla människor föds fria med lika värde och lika rättigheter. De mänskliga rättigheterna är globala och Sverige har liksom de flesta länder i världen åtagit sig att följa dem. Stat, kommuner och myndigheter ska se till att detta sker och regeringen har det övergripande ansvaret. De mänskliga rättigheterna skyddas också i de svenska grundlagarna. Men för att alla människor ska få tillgång till de mänskliga rättigheterna krävs att hela samhället engageras. Här följer några av rättigheterna som flera av Lås Upps övningar belyser.

Art. 1: Alla människor föds fria och med lika värde och lika rättigheter.

Art. 2: Alla människor har rätt att få likvärdiga möjligheter i livet.

Art 3: Alla människor har rätt att bestämma över sitt liv.

Art 5: Alla människor har rätt att inte bli utsatta för våld.

Art. 16: Alla människor har rätt att själva bestämma om och med vem de vill gifta sig.

Art. 18: Alla människor har rätt till tankefrihet och religionsfrihet.

Art. 25: Alla människor har rätt till sin sexualitet och rätt att bestämma över sin kropp.

Art. 7 och svensk diskrimineringslagstiftning: Alla människor har rätt att inte bli utsatta för diskriminering p.g.a. kön, ålder, funktionsnedsättning, etnicitet, sexuell läggning, könsöverskridanden identitet eller uttryck, språk, religion eller trosuppfattning etc.

För att stärka de mänskliga rättigheterna för vissa utsatta grupper har FN dessutom utformat separata konventioner. Den första var Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering. Den andra var Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor (kvinnokonventionen). Den tredje var Konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen). Efter det utformades Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I de olika konventionerna formuleras vilket stöd samhället måste erbjuda för att de mänskliga rättigheterna ska kunna förverkligas för de berörda grupperna. För dessa grupper gäller alltså både de allmänna mänskliga rättigheterna och de specifika konventionerna.

Barnkonventionen har 54 artiklar och gäller för alla barn och unga upp till 18 år. Här följer några rättigheter i barnkonventionen som våra övningar i temat [Normer vs rättigheter](#) belyser.

Art. 2: Barn har rätt att inte utsättas för diskriminering.

Art. 3: Barnets bästa ska alltid komma i första hand.

Art. 12: Barn har rätt att komma till tals och få sina åsikter beaktade.

Art. 16: Barn har rätt till privatliv.

Art. 19: Barn har rätt att inte utsättas för våld.

Art. 28: Barn har rätt till utbildning och bra sexualupplysning.

Art. 31: Barn har rätt till vila, lek, fritid och kultur.

Rättigheter och handlingsutrymme

De mänskliga rättigheterna handlar om rätten att få skydd mot våld, trakasserier och diskriminering. Men de handlar lika mycket om rätten att bestämma över sitt eget liv och att inte begränsas i sitt handlingsutrymme.

Det är inte alltid samma personer som har större handlingsutrymme. På en arbetsplats kan en man ha större frihet än en kvinna att strunta i sitt utseende och större möjligheter att

styra över samtalsämnena på kafferasten. Om samma kvinna är avdelningschef har hon däremot mer inflytande i företaget och möjlighet att styra över både sina egna och mannens arbetsuppgifter.

Att avvika från en norm innebär ofta diskriminering och begränsningar av handlingsutrymmet. Att passa in på en norm medför fördelar som vi sällan ser eller tänker på. Att ha en ljus hudfärg innebär fördelar i många sammanhang. Men att ha en ljus hudfärg och samtidigt ha en funktionsnedsättning kan i vissa sammanhang innebära ett mindre handlingsutrymme jämfört med en person med mörk hudfärg som saknar funktionsnedsättning.

Stöd

Det är viktigt att unga känner till och får en helhetsbild av vilket stöd samhället kan och är skyldig att erbjuda vad gäller att tillgodose unga människors rättigheter. Att många unga människors rättigheter inte respekteras beror ofta på att de inte passar in på olika normer. Det kan handla om en kille som inte får en trygg skolgång eftersom han mobbas för sitt utseende, en elev som inte får modersmålsundervisning eftersom skolan hävdar att det saknas resurser eller en tjej som hotas av sin familj för att hon umgås med killar. Många ungdomar saknar information om vilket stöd som finns i samhället, vilka myndigheter, organisationer och föreningar som kan ge stöd och rådgivning vid behov. Övningarna [Rättigheter och dilemman](#) och [Vilket stöd finns i samhället?](#) förmedlar information om stöd och hjälp som finns att få i samhället.

I [ordlistan](#) hittar du nyckelbegrepp som återkommer.

Vi behöver också förhålla oss till de mänskliga rättigheterna som en västerländsk historisk konstruktion som bygger på en mångfald av ideologiska strömningar, religiösa traditioner, politiska riktlinjer och juridiska argument.

I temat [Normer vs rättigheter](#) finns följande övningar:

- [Privilegiepromenad](#)
- [De mänskliga rättigheterna och barnkonventionen](#)
- [Rättigheter och möjligheter](#)
- [Har alla i Sverige samma möjligheter?](#)
- [Rättigheter och dilemman](#)
- [Vad sa du att han sa att hon hade sagt?](#)
- [Forumspel](#)
- [Vilket stöd finns i samhället?](#)

[/vc_column_text][/vc_column][vc_column width="1/6"][/vc_column][vc_row][vc_row][vc_column width="1/1"][vc_empty_space height="32px"][/vc_column][/vc_row]